

Justis og beredskapsdepartementet
Lovavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Vår ref: RPU
Vår dato: 20.06.2014
Deres ref: 14/982 EP KKF/KTU/bj
Deres dato: 31.03.2014

Høringsuttalelse – NOU 2014: 1 Ny arvelov

Vi viser til høringsbrev av 31.03.14, hvor det bes om høringsinstansenes syn på NOU 2014: 1 Ny arvelov.

Om Jussformidlingen

Jussformidlingen tilbyr gratis rettshjelp og gratis juridisk bistand til privatpersoner. Vi gir bistand uavhengig av bosted og personlig økonomi. Hvert år behandler vi om lag hundre skriftlige saker innen arverett. En skriftlig sak innebærer som regel at saksbehandleren skriver en utredning til klienten hvor rettslige spørsmål blir besvart. De fleste spørsmålene gjelder opprettelse og tolking av testament. Så vidt oss bekjent er vi det eneste studentrettshjelp-tiltaket som tilbyr gratis opprettelse av testament. I tillegg til skriftlig saksbehandling, betjener vår telefonvakt årlig mellom 350 og 500 henvendelser om arverettslige spørsmål.

Generelle merknader

Jussformidlingen er av den oppfatning at utvalgets forslag om ny arvelov er et godt forslag, og vi stiller oss i hovedsak bak forslaget. Den foreslåtte loven er pedagogisk oppbygd og den er lettere tilgjengelig enn nåværende lov. Loven vil utvilsomt være enklere å anvende i det praktiske rettsliv, og innlæringen vil trolig bli lettere. Det er også positivt at utvalget har kodifisert gjeldende rett, slik som forslagets §§ 30, 64 og 71, og at det er tatt inn bedre henvisninger til andre regelsett, slik som forslagets §§ 16 og 17.

Enkelte steder er språket dessverre fortsatt vanskelig tilgjengelig for personer uten juridisk utdanning. Dette er uheldig for et rettsområde som i stor grad blir håndtert av personer uten juridisk utdanning gjennom privat skifte. Illustrerende er forslagets § 49 første ledd om at «[h]alvparten av en livsarvings arvelodd er pliktdelsarv». Det er grunn til å tro at denne bestemmelsen vil volde hodebry for mange, jf. også våre merknader nedenfor.

Merknader til utredningens kapittel 3: Ektefellens arverett

3.4.1 De grunnleggende spørsmålene – tidspunkt for arverett

Mindretallet går inn for en regel om at særarvingenes pliktdel gjelder inntil paret har vært samboer/gift i 5 år eller får felles barn, og at arveretten bør være uavhengig av samlivsform. Flertallets oppfatning er at ektefellens arverett fortsatt bør oppstå i og med vigselen.

Etter Jussformidlingens oppfatning, bør tidspunktet for arverett bestå som i dag, og vi er således enige med flertallet på dette punktet. Det må presumeres at det store flertallet av de som velger å inngå ekteskap, også gjør dette med sikte på å sikre den andre igjennom ektefellearv. Dersom særarvingers plikt del skulle gjelde inntil paret har vært samboer/gift i 5 år eller får felles barn, vil det kunne skape uheldige utslag i tilfeller hvor f.eks. paret har vært samboere kun i ett år før de gifter seg, noe som er vanlig. Dersom særarvingenes plikt del i disse tilfellene skal gå foran, vil dette kunne oppleves undergravende for den ektefelle som sitter igjen og det bevisste valget om å gifte seg, med alt dette medfører, ville fått liten betydning.

3.4.2 Legalarvebrøken når førstavdøde etterlater seg livsarvinger

Utvalget går inn for å utvide legalarvebrøken til gjenlevende ektefelle med en halvpart. Dette vil gå på bekostning av særkullsbarn sin plikt del, men utvalget er av den oppfatning at disse på tidspunktet for dødsfallet ofte vil være voksne og godt etablerte og dermed ikke har samme behov for forsørgelse.

Jussformidlingen er av den oppfatning at dette i de fleste tilfeller vil være en fornuftig regel, da den etterlatte ektefelle i større grad enn voksne særkullsbarn vil ha et økonomisk «forsørgelsesbehov». Vi støtter derfor forslaget.

Likevel ønsker vi å peke på at mange unge voksne i dag, lever som skilsmissebarn med en stemor- og/eller stefar. Selv om foreldrene formelt er ferdige med forsørgelsen etter fylte 18 år, er praksis at mange bor hjemme til og med fylte 20. Dersom far faller fra, og stemor er arveberettiget en halvpart, slik at særkullsbarnet får tilnærmet ingenting, kan livsarvingen miste et stort grunnlag for støtte i en viktig og etablerende fase i livet. Med tanke på dagens skilsmisserater, er dette et nærliggende utfall i mange tilfeller. Problemstillingen vil likevel avbøtes av testasjonsfriheten.

3.4.3 Legalarvebrøken når førstavdøde etterlater seg utearvinger

Jussformidlingen er enig i utvalgets forslag om at gjenlevende ektefelle bør være enearvinger i konkurranse med førstavdødes slektsarvinger i andre arvegangsklasse, slik som i tredje arvegangsklasse.

En slik ordning vil ikke avskjære muligheten til å testamentere til søsken og foreldre, der båndet er så tett at testator føler at dette er riktig løsning. Vi vil i denne forbindelse påpeke at i mengden testamentar som Jussformidlingen oppretter, er søsken eller foreldre nærmest aldri tilgodesett ved testament når det er ektefelle inne i bildet. Vi mener derfor en endring som foreslått er i tråd med den alminnelige rettsfølelsen.

Utvalget foreslår i forlengelsen av dette, at det skal innføres en sekundærarverett for førstavdødes slektninger i andre arvegangsklasse i skifteoppjøret etter lengstlevende ektefelles død. De legger vekt på den alminnelige rettsoppfatningen som tilsier at formuen bør likeledes mellom slektene etter lengstlevendes død. Mindretallet er derimot av den oppfatning at gjenlevende i konkurranse med andre arvegangsklasse, skal arve med endelig virkning.

Jussformidlingen er på dette punktet enig med mindretallet. En regel om at andre arvegangsklasse skal ha sekundærarverett, vil kunne gi opphav til tvister. Den bør i så fall betinges en strengt utformet regel hva gjelder tidsrommet mellom ektefellenes dødsfall. Der lengstlevende dør kort tid etter førstavedde ektefelle, kan regelen være hensiktsmessig. Likevel vil testasjonsadgangen kunne forhindre at arvinger i andre arvegangsklasse blir stående igjen uten arv fra førstavedde, der båndene er så tette at arv er naturlig og forventet.

3.4.4 Bør det være en minste arv, og hvor stor bør den i så fall være?

Utvalget går inn for å endre minste arven fra 4G til 6G. Jussformidlingen er enig i en slik endring. Særlig med vekt på beskyttelsesfunksjonen som påpekes, og da gjerne med tanke på hvor mange som i dag bor i bystrøk med høye boligpriser.

Hva gjelder livsarvingers loddeierrettigheter, er Jussformidlingen enig med utvalget i at livsarvingene bør ha slike rettigheter selv om verdiene i boet ikke er større enn at lengstlevende ektefelles minste arv omfatter det hele. Ut ifra et følelsesmessig aspekt, som gjerne er sterkt til stede ved foreldres dødsfall, kan det virke støtende om også loddeierrettigheter ble fratatt selv om ektefelles minste arv omfatter hele boet.

3.4.5 Kunnskap om testamenter som begrenser arverettigheter

Dersom utvalget ikke ønsker å innføre en formell varslingsplikt, foreslår Jussformidlingen å endre ordlyden i § 7, annet punktum, fra «vanskelig å varsle ektefellen» til «vanskelig å gi ektefellen kunnskap om avgrensninga». Ordlyden slik den står i dag, gir anvisning på en varslingsplikt.

For øvrig er det vår oppfatning at en varslingsregel vil ivareta hensynet til gjenlevende ektefelle. Vi mener at dette hensynet må stå sterkt, særlig dersom arveretten utvides fra en fjerdedel til en halvpart. Halvparten av boet vil i mange tilfeller utgjøre en betydelig større sum enn 4G/6G, noe det bør forsikres om at gjenlevende har fått kunnskap om før avgrensningen skjer.

3.4.6 Bortfall av ektefellenes arverett

Jussformidlingen er på dette punktet enig med flertallet, i at arveretten bortfaller ved innsendelse av begjæring om separasjon eller stevning i skilsmisssak. Først på dette tidspunktet, og ikke ved samlivsbruddet, er utfallet av tiden fra hverandre endelig. I flere ekteskapsforhold vil samlivsbruddet kun være en pause i forholdet, ofte med sikte på å gjenoppta samlivet. Dersom arveretten bortfaller, vil uventede dødsfall kunne skape store og uheldige følger for den gjenlevende ektefelle. Der begjæring om separasjon eller stevning i skilsmisssak er på det rene, er også opphøret av samlivet i større grad et bevisst valg om at ektefellenes rettigheter og plikter overfor hverandre skal bortfalle, i motsetning til et samlivsbrudd. Å benytte samlivsbrudd som et skjæringspunkt vil også være uheldig av retts tekniske hensyn.

Det er også tungtveiende hensyn som taler mot at bortfallet skal være likt for ektefeller og samboere, altså ved samlivsbruddet. Dette er først og fremst forskjellene i reglene om deling og formuesforhold, som per i dag faktisk er svært ulike for samboere og ektefeller. Et likt

skjæringstidspunkt vil være unaturlig sett i lys av samlivsformenes formelle ulikheter, og derfor vil en lik regel kunne gi opphav til tvister.

3.4.7 Bør fraskilte gis arverett?

Jussformidlingen er enig med utvalget om at fraskilt ektefelle ikke bør ha arverett, både i tilfellene der ekteskapet har vært svært langvarig og der den fraskilte hadde krav på underholdsbidrag fra den avdøde. I lys av argumentet om at arveretten bør bortfalle der begjæring om separasjon er innsendt, bør heller ikke avdøde ha arverett der avdøde tok ut separasjon like før dødsfallet.

Merknader til utvalgets kapittel 4: Samboeres arverett

4.6.1 Mandatet og utvalgets grunnleggende synspunkter

Under fremstillingen av utvalgets grunnleggende synspunkter har utvalget lagt vekt på antagelsen om at en del samboere tror at samboerskap i seg selv kan gi grunnlag for arv etter arveloven. Videre antar utvalget at samboerskap i mange tilfeller består uten tanke på hvilke rettigheter og plikter som gjelder mellom partene.

Jussformidlingen er av den oppfatning at det kan være uheldig å knytte arverettslige virkninger til samboerskap, dersom utvalgets antakelse om at samboerskap består uten tanke på hvilke rettigheter og plikter som gjelder mellom partene medfører riktighet. Videre er det uheldig at denne antagelsen og antagelsen om at samfunnet som helhet støtter arverett for samboere ikke underbygges gjennom dokumentasjon.

4.6.2 Hvilke samboere bør ha legalarverett?

Jussformidlingen er enig med utvalget i at det ikke bør være et absolutt vilkår for arverett at samboerne har felles folkeregisteradresse. Videre er vi enige i at felles folkeregisteradresse likevel bør være et argument for at samboerskap foreligger.

Vi er imidlertid uenige i at det bør være et argument mot at det foreligger et samboerskap når en slik felles registrering ikke foreligger. Dette fordi vi tror at en slik fortolkning av bestemmelsen vil slå uheldig ut, særlig for samboere som er studenter. Vi viser i denne sammenheng til at det ikke er noe krav om å være registrert på den adressen man faktisk bor så lenge man er student.

4.6.3 Hvor stor bør legalarveretten være?

Utvalget mener at samboerens arverett bør være den samme som ektefellens arverett. Dette begrunnes i at beskyttelsesbehovene er de samme, og at derfor også beskyttelsen bør være den samme.

Til dette bemerker vi at samboere, i motsetning til ektefeller, ikke har noen underholdsplikt overfor hverandre. Videre er det slik at dersom samlivet tar slutt av andre grunner enn død, skal delingen i utgangspunktet skje etter eiendomsgrensene. Dette i motsetning til deling etter endt ekteskap, hvor delingen vil bero på formuesordningen mellom ektefellene, så fremt ikke noe annet er avtalt.

Jussformidlingen er etter dette av den oppfatning at beskyttelsesbehovene ikke er de samme for samboere som for ektefeller. Når beskyttelsesbehovene ikke er de samme, bør heller ikke beskyttelsen være den samme. Vi viser videre til at inngåelse av ekteskap som regel er et mer bevisst valg enn inngåelse av samboerskap. Også dette begrunner at rettsvirkningene av samboerskap ikke bør være de samme som rettsvirkningene av ekteskap. Jussformidlingen er derfor av den oppfatning at samboers arverett ikke bør være like omfattende som ektefellens rett til arv.

Dette innebærer derimot ikke at samboeren bør fratras hele sin arverett. I enkelte tilfeller, særlig der avdøde er i etableringsfasen og dødsfallet skjer brått, vil det ofte kunne være et beskyttelsesbehov for den gjenlevende samboer.

Merknader til utredningens kapittel 6: Uskifte

Jussformidlingen stiller seg bak utvalgets vurderinger når det gjelder ektefeller. Vi er imidlertid mer i tvil hva gjelder samboers rett til uskifte. De samme hensyn som taler for å begrense samboers legalarverett gjør seg også gjeldende her.

Dette vil likevel kunne avhjelpes ved at nåværende arvelov § 11 ikke er foreslått videreført. Konsekvensen av dette vil være at førstavdøde kan frata lengstlevende uskifteretten i et testament, så fremt lengstlevende har fått kunnskap om testamentet, jf. utredningen side 80-81.

Jussformidlingen er positiv til en slik regel, men oppfordrer departementet til å gjøre dette klart i lovteksten. Slik lovteksten er utformet i dag, er det vanskelig å se at loven åpner for at uskifteretten kan fratras i et testament.

Merknader til utredningens kapittel 8: Opprettelse av testament

8.3.2. Mindreåriges testasjonskompetanse

Jussformidlingen er enig i utvalgets forslag om at dagens stadfestelsesordning for mindreårige bør videreføres.

8.3.3. De ordinære formkravene

Kravet om skriftlighet

Jussformidlingen er enig i at kravet om skriftlighet bør videreføres, spesielt med bakgrunn i hensynet til solennitet. Skriftlige utsagn vil ofte ha en mer gjennomtenkt og presis formulering enn muntlige, og vil dermed i alminnelighet være et bedre utgangspunkt for tolkning i ettertid. Å åpne for lyd og videofiler ville også vært kompliserende i forhold til vitnekravet.

I tillegg vil en åpning for lyd- og bildetestamenter kunne skape vanskeligheter med tanke på avspilling av de ulike filtyper som kan bli brukt. Hvilke filtyper som normalt brukes og som normale maskiner kan spille av endrer seg raskt, og særlig for testamenter som ofte spilles av mange år etter opprettelse vil dette kunne by på problemer. Dagens ordning med

papirtestament fungerer godt, særlig fordi testamenter kan deponeres hos tingretten. Etter vår mening at det derfor ikke er behov for å åpne for video- og lydfiler.

Signatur

Jussformidlingen slutter seg til utvalgets vurderinger hva gjelder signatur.

Samtidig nærvær

Jussformidlingen stiller seg bak flertallet i utvalget i forbindelse med samtidig nærvær under signering eller vedkjennelse av testamentet. Vi mener at samtidig samvær gir best sikkerhet for at testator ikke er utsatt for press og medfører at testamentsigneringen blir mer høytidelig. Vi ser imidlertid mindretallets argument om at en slik ordning vil kunne være vanskelig å etterprøve.

Vitnegodkjenning, vitnenes signatur og vitnenes kunnskap

Jussformidlingen er enig i utvalgets vurderinger hva gjelder vitnegodkjenning, vitnenes signatur og vitnenes kunnskap om at det er et testament som skal underskrives.

Formkravene for ektepakt

Jussformidlingen mener at formkravene for ektepakt i ekteskapsloven § 54 bør endres tilsvarende som formkravene for testament ved ikrafttredelse av ny arvelov.

8.3.4 Notartestament

Jussformidlingen stiller seg positive til å åpne for notartestamenter. Vi savner imidlertid en nærmere redegjørelse for hvordan dette praktisk skal gjennomføres.

8.3.5. Formkravene ved nødtestamenter

Jussformidlingen er delvis enige i utvalgets forslag om at formkravene for nødtestamenter bør videreføres.

Jussformidlingen er negativ til å videreføre unntaksregelen om testators adgang til å skrive nødtestament der han ikke kan få tak i testamentsvitner. I slike situasjoner vil testator ofte være svært sårbar, og testamentvitner er derfor en nødvendig sikkerhet for at testator ikke blir utsatt for press. Det vil også være større fare for at testamentet ikke er tilstrekkelig gjennomtenkt, og hensynet til solennitet ved dødsdisposisjoner blir ikke tilstrekkelig ivaretatt. Det kan i tillegg være vanskelig å etterprøve hvorvidt det i realiteten var umulig for testator å opprette testamentet med vitner til stede. Det kan også være vanskelig å etterprøve hvorvidt testator var ved full sans og samling i en slik nødssituasjon. Vitnekravet bidrar også til å dokumentere om testator var i en tilstand som beskrevet i utvalgets forslag til § 36. Denne unntaksregelen kan etter Jussformidlingens syn således danne grunnlag for konflikter om testamentets gyldighet.

8.3.7. Bør det gjøres endringer i habilitetskravene til vitner

Jussformidlingen er i hovedsak enige i utvalgets vurderinger hva gjelder habilitetskrav til vitner.

Inhabilitet ved svogerskap

Jussformidlingen er enig i lempingen for av habilitetsreglene for svogerskap av søsken av den tilgodesette.

Inhabilitet ved samboerskap

Jussformidlingen mener innføringen av inhabilitet for samboere av tilgodesette eller samboere av tilgodesettes slektninger i opp- og nedstigende linje er svært viktig i lys av samfunnsutviklingen hvor stadig flere velger samboerskap i stedet for ekteskap. Regelen harmonerer også godt med samboeres utvidede arverett.

Inhabilitet der vitnet lever i et parforhold eller har en kjærlighetsrelasjon med den tilgodesette.

Jussformidlingen har vært i tvil om hvorvidt det bør innføres inhabilitet også der vitnet er i et parforhold eller har en kjærlighetsrelasjon med den tilgodesette. Vi er ikke i tvil om at bindingen mellom partene vil være sterk nok til å begrunne inhabilitet. Vi anerkjenner imidlertid at en slik regel kan by på bevismessige problemer, og at enkle regler er svært viktig for testators forutberegnelighet. Til tross for vitneinstituttets viktighet, mener Jussformidlingen, med bakgrunn i retts tekniske hensyn og hensynet til lovens systematikk, at forslaget til utvalget har de beste grunner for seg.

Merknader til utredningens kapittel 9: Arvepakt

Videreføring av reglene om arvepakt

Jussformidlingen slutter seg til utvalgets flertall sitt forslag om å beholde reglene om arvepakt. Vi er enige i at behovet for arvepakter er begrenset, men anser det som naturlig at testators bør kunne fraskrive seg egen testasjonskompetanse. I likhet med utvalgets flertall mener Jussformidlingen at adgangen til arvepakt bør videreføres slik den er i dag.

Vi vil likevel oppfordre departementet til å presisere at en arvepakt i realiteten er en avtale, og at arvepakten vil kunne settes til side dersom den er urimelig. Dette kan gjøres gjennom en henvisning til avtaleloven § 36, eller ved at det inntas et forbehold om avtalesensurering i selve bestemmelsen, slik som ble gjort i ekteskapsloven § 65.

Merknader til utredningens kapittel 10: Ugyldige testamentariske disposisjoner

Jussformidlingen slutter seg til utvalgets vurderinger som er omtalt i kapittel 10.

Merknader til utredningens kapittel 11: Tilbakekall og endring av testament

Vedrørende tilbakekall av testament gjennom overstrykning eller ødeleggelse slutter Jussformidlingen seg til utvalgets vurderinger. Vi mener da det er viktig at det kommer klart frem at det kun er fullstendig ødeleggelse som vil være et gyldig tilbakekall. Dette for å hindre de samme problemer som medfører at overstryking ikke lenger vil være å anse som gyldig tilbakekall.

Merknader til utredningens kapittel 12: Tolkning av testament

Jussformidlingen slutter seg til utvalgets vurderinger vedrørende tolkning av testamenter.

Merknader til utredningens til kapittel 13: Felles og gjensidige testamenter

Definisjonen av felles og gjensidig testament

Jussformidlingen vil påpeke at utvalget i sitt forslag til definisjon av felles og gjensidige testament i § 46, bruker uttrykket «to personer», hvor den gamle lovens adgang til felles og gjensidig testament i § 49 (3) bruker uttrykket «fleire personer». Endringen synes ikke begrunnet i utvalgets NOU, og Jussformidlingen ser heller ikke begrunnelsen for en slik endring. I de sjeldne tilfeller der søsken, venner eller forretningspartnere vil ha ett felles eller gjensidig testament, bør det være adgang til å lage felles eller gjensidige testament for mer enn to personer, og samtidig være underlagt de supplerende tolkningsreglene og særlige reglene om tilbakekall.

Kunnskap om endring eller tilbakekall av gjensidig eller felles testament

Jussformidlingen er enig i utvalgets forslag om en videreføring av kravet om at tilbakekall kun er gyldig der den andre testator får kunnskap om det før den som tilbakekalte sin disposisjon, døde.

Virkingen av endring eller tilbakekall av gjensidig testament

Jussformidlingen er enig i utvalgets vurderinger hva gjelder virkingen av tilbakekall av gjensidig testament.

Lengstlevendes adgang til å endre eller tilbakekalle gjensidig eller felles testament som inneholder sekundærdisposisjoner

Jussformidlingen er enig med utvalgets flertall hva gjelder lengstlevendes adgang til å endre eller tilbakekalle testament. Vi mener at en slik binding for lengstlevende ved gjensidige testamenter som inneholder sekundærdisposisjoner, vil være en forutsetning for mange som oppretter slikt testament. Løsningen fremstår som den mest rimelige.

Skifteplikt ved gjengifte eller nytt samboerskap

Jussformidlingen slutter seg til utvalgets forslag om ikke å innføre skifteplikt ved gjengifte eller etablering av nytt samboerskap.

Lengstlevendes adgang til å endre eller tilbakekalle testament som ikke inneholder sekundærdisposisjoner.

Jussformidlingen slutter seg til utvalgets forslag om å beholde utgangspunktet om fri testasjonsrett for lengstlevende der det gjensidige eller felles testamentet ikke har bestemmelser om arvefordelingen etter lengstlevendes død.

Supplerende tolkningsregler for gjensidige eller felles testamenter

Jussformidlingen slutter seg til utvalgets forslag til de supplerende tolkningsreglene førøvrig.

Merknader til utredningens kapittel 14: Registrering av testamenter og gjensidige testamenter

Videreføring av reglene om registrering og oppbevaring av testamenter

Jussformidlingen slutter seg til utvalgets forslag om å videreføre ordningen om oppbevaring av testament hos tingretten. Gjennom vår egen praksis har det vist seg at det store flertallet av testatorer som oppretter testament ønsker sikkerheten ved å deponere testamentet sitt. Som utvalget, slutter vi oss i stor grad til Skiftelovsutvalgets vurderinger og begrunnelser hva gjelder registrering av testament.

Sekundærarvingers innsynsrett

Jussformidlingen er enig i utvalgets vurderinger hva gjelder sekundærarvingers innsynsrett i testamenter hvor de er tilgodesett.

Erstatningsansvar

Jussformidlingen slutter seg til utvalgets vurderinger hva gjelder statens erstatningsansvar ved oppbevaring av testamenter.

Merknader til utredningens kapittel 15: Bortkommet testament

Jussformidlingen slutter seg til utvalgets vurdering hva gjelder bortkomne testamenter.

Merknader til utredningens kapittel 16: Livsarvingens pliktdel

16.5.2 – Pliktdelens omfang

Pliktdelens omfang

Jussformidlingen støtter forslaget om at pliktdelsarven reduseres fra 2/3 til en halvpart av arveloddet. Endringen av pliktdelens størrelse og beregningsreglene vil, slik utvalget viser til, medføre en større testasjonsfrihet for arvelater. Vi har gjennom vårt arbeid erfart at en arvelater kan ha gode grunner for å ville redusere en livsarvingens arv. En testators eneste mulighet for å begrense arven i slike tilfeller vil være å testamentere bort den frie tredjedel, og eventuelt tappe boet gjennom livsdisposisjoner. Dette er uheldig, men dessverre en løsning som arvelater kan se seg tvunget til å benytte i praksis. En større testasjonsfrihet vil komme dette behovet i møte.

Vi vil understreke at vi er enig i at regler om pliktdel ikke bør avskaffes i sin helhet, og at utvalget viser til flere tungtveiende hensyn som begrunner pliktdelsreglene. Vi vurderer regelen som foreslås som en god regel som kan ivareta hensynet til både arvelater og livsarvinger på en balansert måte.

Beregning av livsarvingers pliktdelsarv

Jussformidlingen støtter forslaget om at pliktdelsarven ikke lenger skal beregnes som en brøk av det totale dødsbo, men som en brøk av livsarvingenes arvelodd. Endringen medfører etter vår oppfatning en mer tilpassningsdyktig og ryddig struktur for pliktdelsarv. Samtidig vil endringen, sammen med foreslåtte endringer av ektefellers og livsarvingers minste arv, gi arvelater en ønskelig økt testasjonsfrihet.

Endringen vil imidlertid kunne skape noe hodebry for enkelte av landets tallsvake jurister, særlig i lovens tidligste dager. Jussformidlingen mener at også denne gruppen må tas hensyn til, og har derfor utprøvd forskjellige pedagogiske tilnærminger på våre mest tallskremte saksbehandlere. På bakgrunn av denne testingen har vi kommet til at følgende marginale tillegg til utvalgets forklaring gir den beste og mest umiddelbare forståelsen:

«Om pliktdelen beregnes av boet eller arvelodden får ingen betydning i tilfeller hvor alle arvingene er livsarvinger. Da skal livsarvingene etter loven arve hele boet. Pliktdelen blir da en halvpart etter det systemet utvalget foreslår. Hvis det i tillegg til livsarvinger også er en arveberettiget gjenlevende ektefelle, får imidlertid endringen betydning for beregningen. I konkurranse med gjenlevende ektefelle eller samboer har livsarvingene legalarverett til en halvpart, mens den andre halvparten går til gjenlevende ektefelle eller samboer. Livsarvingenes pliktdel utgjør etter forslaget halvparten av deres legalarvelodder. Den totale pliktdelen vil i et slikt tilfelle utgjøre en firedel av dødsboet. *Dersom arvelater har to livsarvinger, tilsier dette at hver av dem har krav på én åttendedel av dødsboet*»

(Jussformidlingens tillegg i kursiv).

Vi foreslår også at det tas med flere utregningseksempler i lovens forarbeider som illustrerer ulike typetilfeller, og ikke bare variasjoner av summen som etterlates til en ektefelle og to barn. Dette for å klargjøre bruken av de nye beregningsreglene, og slik unngå tolkningstvil.

Beregning av pliktdelens maksimumsbeløp

Jussformidlingen er enig med utvalget i at det er flere retts tekniske fordeler med at livsarvingers beløpsbegrensede minstearv heretter skal reguleres etter variasjoner i grunnbeløpet.

Et moment som utvalget ikke ser ut til å ha vurdert i denne sammenheng, er utviklingen av nordmenns netto formue, som tross alt er det faktiske grunnlaget for arv. Dette er særlig relevant fordi store deler av nordmenns formue er knyttet opp i eiendom, mens utviklingen av grunnbeløpet følger forventet lønnsvekst. Ved en eventuell negativ prisutvikling i boligmarkedet, eller andre forhold som påvirker nordmenns netto formue, vil det faktiske grunnlaget for arv ikke følge samme utviklingskurve som minstearven. Dette vil ytterligere forsterkes av at differansen skal multipliseres med 40.

Utvalgets valg av 40 G ser også ut til å i hovedsak være satt etter utviklingen av grunnbeløpet og konsumprisindeksen. Heller ikke her ser det ut til at utvalget har vurdert utvikling i netto formue. Utover dette har vi ingen kommentarer til dette konkrete forslaget. På bakgrunn av det overnevnte tar vi ikke stilling til om vi støtter forslaget.

16.5.3 Disposisjoner over enkeltgjenstander

Jussformidlingen er positiv til forslaget om at arvelater fritt skal kunne fordele av boets gjenstander og eventuelt bestemme at livsarvinger skal få pliktdelsarven i kontanter. Også dette gir arvelater en økt frihet, noe som etter vårt syn er ønskelig.

Utvalget viser til at de ikke ser noen grunn til at det må fremgå uttrykkelig av testamentet hvorvidt pliktdelen skal gjøres opp i kontanter dersom fordelingen av eiendeler innebærer krenkelse av pliktdelsarven verdimessig. Utvalget viser til at dette vil følge av tolkning av testamentet.

Jussformidlingen mener at et krav om at kontantoppgjør må fremgå uttrykkelig av testamentet er ønskelig. Etter vårt syn vil et slikt krav bidra til å klargjøre testators ønsker. Videre vil faren for tolkningstvill reduseres, og testamentene vil bli mindre angripelige.

Et sentralt poeng i denne sammenheng er at et slikt krav vil klargjøre arvingenes rettigheter etter testamentet og redusere risikoen for misforståelser. De fleste arveoppgjør foretas utenomrettslig. Dersom det eksempelvis fremgår av testamentet at en arving skal arve en eiendel hvis verdi krenker pliktdelsarv, uten at det i testamentet uttrykkelig fremgår at dette er under forutsetning av kontantinnløsning av pliktdelsarven til øvrige arvinger, vil det kunne oppstå misforståelser blant alminnelige folk som ikke har kjennskap til arvelovens regler. En tilgodesett arving bør ikke med et lovlig opprettet testament i hånd kunne «lure» øvrige arvinger til å tro at vedkommende har krav på eiendelen uten å betale de øvrige arvingenes pliktdel ut. Vi mener derfor at det bør oppstilles krav om at kontantinnløsning uttrykkelig fremgår som forutsetning i testament som kvalitativt disponerer eiendeler mellom arvinger som verdimessig strider mot pliktdel.

Vi vil til slutt oppfordre utvalget til uttrykkelig å presisere hvorvidt et pengekrav som følge av kontantoppgjør av pliktdelsarv er et alminnelig pengekrav som foreldes etter de alminnelige foreldelsesfrister, eller om det er å anse som arv som foreldes etter arvelovens foreldelsesfrist.

16.5.4 Forlodsrett for barn

Jussformidlingen har ingen bemerkninger.

16.5.5 Bestemmelser om formuesordningen for pliktdelsarv

Jussformidlingen slutter seg til utvalgets forslag om at arvelateren skal kunne bestemme at arven skal være underlagt en formuesordning som nevnt i ekteskapsloven §§ 42 og 43.

16.5.6 Båndleggelse av pliktdelsarv

Jussformidlingen er enig i at hjemmelen for båndleggelse av pliktdelsarv ikke bør videreføres.

16.5.7 Særlig om overføring av næringsvirksomhet

Jussformidlingen har ingen bemerkninger.

16.5.8 - Arveløsgjøring som følge av straffbare forhold mot arvelater

Utvalget har vurdert om det burde være adgang til å frata ektefelle og samboer minstearv etter samme kriterier som regelen om pliktdelsarv, men ser ikke behovet for en slik regel.

Begrunnelsen er at arvelater i slike tilfeller kan ta ut separasjon eller bryte samlivet, og således hindre at arv tilfaller vedkommende som er dømt for forbrytelser mot arvelater.

Jussformidlingen er enig i at dette vil være en reell mulighet i de aller fleste tilfeller, men at det kan tenkes særtilfeller hvor en slik regel ville hatt nytteverdi. Et eksempel er forhold som

fortsetter eller gjenopptas etter vold i hjemmet. Det kan være en rekke forhold som hindrer arvelater å avbryte ekteskapet eller samboerskapet, selv etter å ha blitt utsatt for en forbrytelse, uten at dette tilsier at det har skjedd en forsoning. Sterke tilknytninger til felles barn, hjem eller økonomisk avhengighet, vil kunne oppleves som tvingende grunner til å fortsette samlivet mot bedre vitende. I slike tilfeller vil arvelater gjerne også etterlate seg begrensede midler, noe som kan medføre at hele arven tilfaller ektefellen eller samboeren. I slike tilfeller vil det kunne oppleves som grovt urimelig at skadevolder tilgodeses hele arven på bekostning av livsarvingene. Jussformidlingen ser for øvrig ingen tungtveiende hensyn som taler mot en slik regel.

På bakgrunn av dette forslår vi at loven tilføyes en ny bestemmelse under kapittel II, § 10:

§ 10. Testators bestemmelse om å gjøre en ektefelle eller samboer arveløs

(1) Arvelateren kan ved testament bestemme at en ektefelle eller samboer, ikke skal ta arv etter arvelateren hvis arvingen har gjort seg skyldig til straff for forbrytelse mot

- a) arvelateren*
- b) arvelaterens slektninger i rett opp- eller nedstigende linje eller*
- c) arvelaterens søsken eller livsarvinger etter dem.*

(2) Et slikt testament gjelder bare når det er stadfestet av Kongen.

(3) For testament med bestemmelser nevnt i første ledd, gjelder ikke § 7.

(4) Bli noen gjort arveløs etter reglene foran, skal arven gå som om arvingen var død før arven falt.

(Jussformidlingens forslåtte endring i kursiv)

Jussformidlingens foreslåtte tredje ledd kan alternativt tas med som et nytt annet ledd i § 7:

§ 7. Inngrep i ektefellens arverettigheter ved testament

Ektefellens arverettigheter etter § 6 og kapittel IV kan bare begrenses ved testament hvis han eller hun har fått kunnskap om testamentet før arvelaterens død. Vilåret om at ektefellen må ha fått kunnskap om testamentet, gjelder ikke hvis det var umulig eller urimelig vanskelig å varsle ektefellen om testamentet. Et beløp tilsvarende 6 ganger folketrygdens grunnbeløp kan ikke fratras ektefellen ved testament.

Denne bestemmelse gjelder ikke for testament med bestemmelser nevnt i § 10.

(Jussformidlingens forslåtte endring i kursiv)

Dersom Jussformidlingens foreslåtte § 10 tas med, kan den utvalgets foreslåtte § 53 erstattes med en ny § 54:

§ 54. Testators bestemmelse om å gjøre en livsarving arveløs

For livsarvinger som har fylt 18 år, gjelder § 10 første, annet og fjerde ledd tilsvarende. Det samme gjelder hvis arvingen har gjort seg skyldig til straff for forbrytelse mot arvelaterens ektefelle eller samboer.

Alternativt, hvis foreslåtte endring i § 7 tas med:

§ 54. Testators bestemmelse om å gjøre en livsarving arveløs

For livsarvinger som har fylt 18 år, gjelder § 10 tilsvarende. Det samme gjelder hvis arvingen har gjort seg skyldig til straff for forbrytelse mot arvelaterens ektefelle eller samboer.

Jussformidlingen anser det som sentralt at kunnskapskravet i § 7 ikke gjelder for testamenter som avgrenser ektefellers eller samboeres arverett etter den foreslåtte bestemmelsen. Dette kan potensielt slå negativt ut i forhold hvor forsoning faktisk har funnet sted, men i slike tilfeller har arvelater mulighet til å ta ut bestemmelsen om arveløsgjøring fra testamentet. På denne måten vil det bli skadelidte som bestemmer om arv skal tilfalle skadevolder.

16.5.9 Nye grunnlag for å gripe inn i pliktdelsvernet
Jussformidlingen slutter seg til utvalgets vurderinger.

Vedrørende overgangsbestemmelser

Utvalget har i forslaget ikke gitt noen regler om hvordan testamenter opprettet før den nye loven trer i kraft skal tolkes eller brukes etter at den nye loven trår i kraft. Jussformidlingen er av den oppfatning at det er svært viktig at loven, eventuelt forarbeidene, er klare med tanke på håndteringen av eldre testamenter.

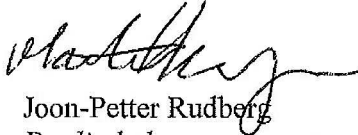
Testamenter med livsarvinger

Jussformidlingen har lang erfaring med å opprette testamenter for våre klienter. Dersom disse klientene har livsarvinger, inneholder ofte testamentet bestemmelser om at «det som ikke strider mot pliktdelsarven, skal tilfalle ...». Slike bestemmelser retter seg oftest mot ektefeller eller samboere, men også mot barnebarn, veldedige organisasjoner eller andre. Noen av disse bestemmelsene kan bunne ut i at testator ønsker å begrense livsarvingenes arv, men dette gjelder langt ifra alle tilfeller. Mange mener i stedet at pliktdelsarven på 2/3 er tilstrekkelig og rimelig andel for livsarvingene, og ønsker at resten skal tilfalle noen andre.

Dersom et slikt testament tolkes etter sin ordlyd, vil livsarvingene etter de nye arvereglene kun få ¼ av boet der arvelater har ektefelle eller samboer, og ½ ellers. Det følger selvfølgelig av tolkningsreglene for testament at testamentet skal tolkes i samsvar med testators vilje, men en slik vilje vil ikke alltid være lett å bevise. Det er heller ikke sikkert at testator har gjort seg opp noen mening om hvilket regelsett han eller hun ønsker skal gjelde ved fordelingen.

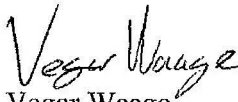
Jussformidlingen ønsker derfor å gjøre departementet oppmerksom på problemstillingen. Det finnes også en rekke lignende problemstillinger som gjør seg gjeldende i forbindelse med testamenter som er opprettet under den gamle loven, eksempelvis der det gamle testamentet taler om ektefellens minstearv.

Med vennlig hilsen
for Jussformidlingen

 EF
For Joon-Petter Rudberg
Daglig leder

Øyvind Røyneberg
Leder Rettspolitisk Utvalg

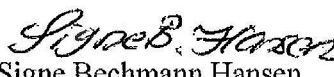

Pål W. Heitmark
Saksbehandler

Vegar Waage
Saksbehandler

Martine Valland
Saksbehandler

Lene Lilletvedt
Saksbehandler

Anders Obrestad
Saksbehandler

Signe Bechmann Hansen
Saksbehandler

Sigrid Fagerli
Saksbehandler